

Joanna Skuza

ORCID: 0000-0001-6450-6922

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.49.10>

Problemy pomiaru szarej strefy w Polsce

JEL Classification: E26, O17

Słowa kluczowe: szara strefa, gospodarka nieobserwowana, gospodarka nieformalna, gospodarka nieoficjalna, gospodarka drugiego obiegu

Keywords: shadow economy, unobserved economy, informal economy, unofficial economy, second economy

Abstrakt: Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, czy brak jednolitej definicji szarej strefy w Polsce przekłada się na wyniki jej pomiaru i może prowadzić do odmiennych wniosków. Badanie 3poddano wyniki badań Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), Międzynarodowego Funduszu Walutowego (IMF), F. Schneidera, Ernst & Young (EY) i A.T. Kearney. Wykazano, że szacunki poziomu szarej strefy w Polsce w omawianym okresie były zróżnicowane, a udział szarej strefy w produkcie krajowym brutto Polski oscylował w przedziale od 11,4% do 26%.

Problems of measuring the shadow economy in Poland

Abstract: The purpose of this article is to answer the question whether the lack of a uniform definition of the shadow economy in Poland translates into the results of its measurement and may lead to different conclusions. The study was conducted using the method of analysis and logical construction and comparative analysis. Author verified the results of studies by the Central Statistical Office (CSO), the International Monetary Fund (IMF), F. Schneider and Ernst & Young (EY) and A.T. Kearney. It was shown that estimates of the level of the shadow economy in Poland during the period in question varied, with the share of the shadow economy in Poland's gross domestic product oscillating between 11.4% and 26%.

Wstęp

Szara strefa jest terminem powszechnie stosowanym w literaturze polskojęzycznej, stosowanym w celu opisanego gospodarki nieoficjalnej. Do najczęściej spotykanych określeń tego zjawiska można zaliczyć: gospodarkę nieformalną, nieobserwowalną, ukrytą, podziemną lub drugiego obiegu. Pojęć tych nie należy uznawać za synonimy, bowiem badacze, wyodrębniając poszczególne ich elementy, przypisują im odmienne definicje, a każde z tych określeń ukazuje

wieloaspektowość omawianego zjawiska. W wyniku różnorodności definicyjnej, naukowcy mogą uzyskiwać odmienne wyniki, a w efekcie dochodzić do sprzecznych wniosków na temat rozmiarów szarej strefy w tym samym regionie. Powstaje zatem pytanie, czy uzyskane wyniki prawidłowo określają badane zjawisko?

W pierwszej części opracowania dokonano klasyfikacji pojęciowej zjawiska szarej strefy. Następnie przedstawiono szacunki poziomu szarej strefy w Polsce w latach 2007-2016 opracowane przez Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), Międzynarodowego Funduszu Walutowego (IMF), F. Schneidera, Ernst & Young (EY) i A.T. Kearney. Ostatni element opracowania stanowi podsumowanie.

1. Definiowanie zjawiska szarej strefy

Szara strefa to zjawisko szeroko badane przez naukowców. Możliwość występowania szarej strefy w zasadzie w każdej dziedzinie działalności człowieka powoduje, że jest ona trudna do zdefiniowania, a także oszacowania¹. W literaturze ekonomicznej przedstawiono definicje, które charakteryzują się zróżnicowanym zakresem, szczegółowością oraz stopniem złożoności (tabela 1).

Różnorodność definicji zjawiska szarej strefy może wynikać z różnych celów prowadzonych badań oraz zróżnicowania systemów społeczno-ekonomicznych poddawanych obserwacji². Zdaniem części autorów, definicje szarej strefy formułowane są zazwyczaj nieprecyzyjnie³. Początkowo gospodarkę nieoficjalną oceniano na gruncie statystycznym zgodnie z obowiązującymi do 1993 roku zasadami rachunków narodowych (System of National Accounts). Od 1993 roku wraz z wprowadzeniem nowego systemu rachunków, zmieniono podejście do problematyki szarej strefy. Zgodnie z nowym podejściem, gospodarka nieformalna obejmowała produkcję nielegalną oraz ukrytą⁴. Z kolei w roku 2014 nielegalna produkcja została włączona do rachunków narodowych we wszystkich państwach Unii Europejskiej⁵.

¹ L.E. Feige, *Defining and Estimating Underground and Informal Economies: The New Institutional Economics Approach*, Univeristy of Winsconsin-Madison 1990.

² M. Pasternak-Malicka, *Szara strefa-definicje, przyczyny, szacunki. Polska perspektywa zjawiska*, „Studia BAS” 2019, nr 2(58), s. 29-56.

³ S. Szarek, D. Okliński, *Czynniki wpływające na akceptację szarej strefy w społeczeństwie*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach”, Seria Administracja i Zarządzanie, 2016, nr 109, s. 89.

⁴ GUS, *Szara gospodarka w rachunkach narodowych*, [w:] *Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów 2000–2003*, Warszawa, czerwiec 2005, s. 419.

⁵ J. Fundowicz, K. Łapiński, M. Peterlik, B. Wyżnikiewicz, *Szara strefa w polskiej gospodarce w 2016 roku*, Warszawa 2016, s. 6.

Tabela 1. Zestawienie definicji szarej strefy stosowanych polskiej i zagranicznej literaturze naukowej

Elementy wspólne definicji	Stosowane definicje szarej strefy
Brak rejestracji działalności w oficjalnych statystykach	- wszelka działalność produkcyjna, handlowa i finansowa prowadzona w celu osiągnięcia dochodu pieniężnego i nierejestrowana przez statystykę⁶; - całość nieewidencjonowanych działań gospodarczych i zarobkowych oraz osiąganych z nich dochodów, pozostających poza kontrolą fiskalną aparatu państwowego⁷; - ta część PKB, która z powodu nierejestrowania i/lub niepełnego rejestrowania nie jest mierzona przez oficjalne statystyki⁸; - działalność gospodarcza, której wyniki nie są uwzględniane w dochodzie narodowym⁹; - wszelka działalność produkcyjna, handlowa i finansowa, która nie podlega oficjalnemu organizowaniu, kontrolowaniu i rozliczaniu¹⁰; - wszystkie przedsiębiorstwa i osoby fizyczne uchylające się całkowicie od rejestracji swojej działalności gospodarczej i wynikających z niej konsekwencji¹¹; - działalność gospodarcza ludności nierejestrowana przez statystykę¹²; - działalność nierejestrowana, zmierzająca do uzyskania korzyści materialnych¹³; - działanie gospodarcze, które pozostaje niezgłoszone lub oficjalnie niezmierzone¹⁴; - wszystkie niezarejestrowane rodzaje działalności produkcyjnej, które powinny być uwzględnione w produkcie narodowym w danym czasie¹⁵;
Unikanie opodatkowania i regulacji prawnych	- wszelkie nieopodatkowane dochody osiągane przy produkcji legalnych dóbr i usług¹⁶; - świadome unikanie płacenia świadczeń pieniężnych na rzecz państwa¹⁷; - uchylanie się od płacenia podatków¹⁸; - produkcja nieuwzględniona w rachunkach narodowych, która daje przychody niezarejestrowane przez organy podatkowe¹⁹;

⁶ M. Wiśniewski, *Źródła i rozmiary drugiego obiegu gospodarczego w Polsce*, Ekonomista, 1985, nr 6.

⁷ W. J. Wójcik, *Pranie pieniędzy. Kryminologiczna i kryminalistyczna ocena transakcji podejranych*, Twigger, Warszawa 2002, s. 55.

⁸ M. Grabowski, P. Jędrzejowski, R. Kubacki, A. Szymańska, *Szara strefa w transformacji gospodarki*, Gdańsk 1995, s. 3.

⁹ G. Gikas, *Przyczyny i konsekwencje gospodarki drugiego obiegu*, „Gospodarka Narodowa” 1992, nr 9, s. 21.

¹⁰ H. Mruk, *Rynek równoległy a sfera oficjalna*, „Handel Wewnętrzny” 1988, nr 6, s. 1.

¹¹ W. Herer, W. Sadowski, *Wpływ szarej strefy na makroproporcje gospodarki narodowej*, [w:] *Szara gospodarka w Polsce. Rozmiary, przyczyny, konsekwencje*, Warszawa 1996, s. 31.

¹² A. Szablewski, *Przedsiębiorczość a rozwój nie rejestrowanej działalności gospodarczej*, „Gospodarka Planowa” 1988, nr 3, s. 77.

¹³ B. Mróz, *Gospodarka nieoficjalna w systemie ekonomicznym*, Warszawa 2002, s. 23.

¹⁴ L.E. Feige, *The underground economy. Tax evasion and information distortion*, Cambridge 1989, s. 2.

¹⁵ B. S. Frey, F. Schneider, *Informal and underground economy*, *Economics working papers from Department of Economics*, Linz 2000.

¹⁶ L. Balcerowicz, *Socjalizm, kapitalizm, transformacja. Szkice z przełomu epok*, Warszawa 1997.

¹⁷ Z. Rajewski, L. Zienkowski, *Szara gospodarka w systemie rachunków narodowych*, [w:] *Szara gospodarka w Polsce. Rozmiary, przyczyny, konsekwencje*, Warszawa 1996, s. 13.

¹⁸ K. Dzierżawski, *Krótki kurs ekonomii praktycznej*, Warszawa 2006, s. 85.

¹⁹ V. Tanzi, *Uses and abuses of estimation of the underground economy*, „The Economic Journal” 1999, 109, s. 334.

Elementy wspólne definicji	Stosowane definicje szarej strefy
Legalność podejmowanych działań	• nielegalny obrót legalnym towarem lub usługą²⁰; • działania jednostek gospodarczych z ograniczonym dostępem (lub całkowicie pozbawionych) do zorganizowanych rynków zbytu²¹; • produkcja rynkowa legalnych bądź nielegalnych towarów i usług, nieuwzględniana w oficjalnych szacunkach PKB oraz niewykryta przez organy podatkowe²²; • produkcja podziemna reprezentująca obszar działalności produkcyjnej, produkcja nieformalna oraz nielegalna produkcja obejmująca działania związane z produkcją towarów i usług, których dystrybucja jest zabroniona przez prawo²³; • działania przynoszące dochody podejmowane zgodnie z prawem, ale niezgłaszane do urzędu skarbowego, jak i działania z pogranicza prawa, a także działalność nielegalna, przestępstwa, a nawet mafia²⁴; • każda działalność nielegalna oraz taka, która skutkuje utratą dochodów budżetowych, bądź nie stymuluje oficjalnego wzrostu PKB²⁵; • wszelkie działania dążące do unikania regulacji życia społecznego, przepisów prawa podatkowego i ubezpieczeniowego, a nawet BHP²⁶; • wszelka działalność wchodząca w zakres gospodarki nielegalnej, niezgłoszonej, niezarejestrowanej lub nieformalnej²⁷; • suma trzech podstawowych elementów, którymi są: działalność ukryta, działalność nieformalna oraz działalność nielegalna²⁸.

Źródło: opracowanie własne.

Obecnie najczęściej przyjmowanym poglądem jest, że szara strefa obejmuje działalność gospodarczą, która pomimo tworzenia nowej wartości, nie jest rejestrowana w ramach rachunków narodowych, a z definicji wyklucza się działalność produkcyjną gospodarstw domowych, która jest ukierunkowana na zaspokajanie własnych potrzeb.

²⁰ United Global Compact. *Przeciwdziałanie szarej strefie w latach 2014-2022*. <https://ungc.org.pl/przeciwdzialanie-szarej-strefie-w-latach-2014-2022>, 2023, s. 38 (dostęp: 10.12.2023).

²¹ M.S.D. Bagachawa, A. Naho, *Estimating the Secon Economy in Tanzania*, „World Development”, t. 23, no. 8, 1995, s. 1399.

²² A. Smith, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, Warszawa 2007.

²³ R. Dell'Anno, *What is the relationship between Unofficial and Official Economy? An analysis in Latin American Countries*, „Quadernni DSEMS” 2008, No. 23, s. 12.

²⁴ A. Krajewska, *Podatki. Unia Europejska. Polska. Kraje Nadbałtyckie*, Warszawa 2004, s. 237.

²⁵ A. Buszko, *Poziom szarej strefy w Polsce w kontekście luki podatkowej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2017, t. LI, nr 4, s. 48.

²⁶ D. Pauch, *Zjawisko szarej strefy w gospodarce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2015, nr 76(1), s. 247–255.

²⁷ S. Cichocki, *Determinanty zatrudnienia nierejestrowanego w Polsce w okresach wysokiej i niskiej koniunktury gospodarczej*, „Gospodarka Narodowa” 2011, nr 3.

²⁸ GUS, *Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych w latach 2013–2016*, Warszawa 2018, s. 279.

4. Założenia metodyczne

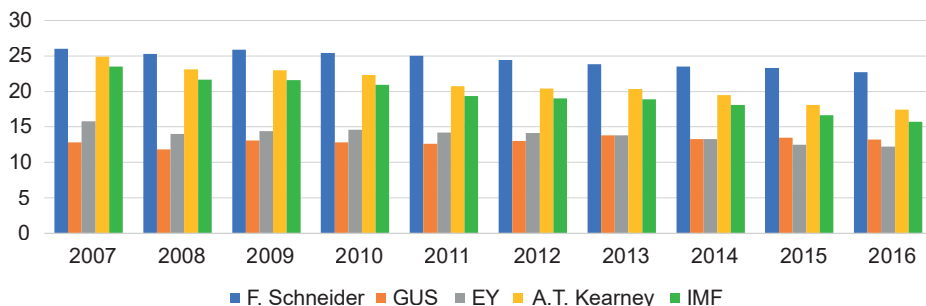
Celem niniejszego artykułu jest odpowiedź na pytanie czy brak jednolitej definicji szarej strefy w Polsce przekłada się na wyniki jej pomiaru i może prowadzić do odmiennych wniosków? Analizie porównawczej poddano wyniki badań Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), International Monetary Fund (IMF), Ernst & Young (EY), A.T. Kearney oraz Friedrich Schneidera. Wybór tych podmiotów podyktowany był ich znaczeniem oraz specjalizacją w analizie danego zjawiska. Główny Urząd Statystyczny (GUS) jako główny organ statystyczny w Polsce, odpowiada za zbieranie i publikację oficjalnych danych statystycznych. International Monetary Fund (IMF) jest międzynarodową instytucją, której głównym zadaniem jest monitorowanie oraz analiza sytuacji ekonomicznej wszystkich państw. Ernst & Young (EY) oraz A.T. Kearney to renomowane firmy doradcze specjalizujące się między innymi w analizie ekonomicznej. Z kolei F. Schneider jest uznanym ekonomistą o specjalizacji w obszarze badań nad szarą strefą. Z uwagi na zróżnicowanie okresów, w których poszczególne podmioty dokonywały szacunków szarej strefy w Polsce, analizę ograniczono do lat 2007–2016. Okres ten stanowi punkt odniesienia dla badań przeprowadzonych przez wszystkie analizowane podmioty.

5. Poziom szarej strefy w Polsce w latach 2007–2016

Szacowany poziom szarej strefy ma istotną wartość informacyjną. Jego wysoki poziom jest sygnałem, że pewne elementy gospodarki funkcjonują nieprawidłowo. Dodatkowo, informacja o rozmiarze szarej strefy pozwala na ocenę wiarygodności oficjalnych wskaźników makroekonomicznych, które w swej konstrukcji nie uwzględniają efektów jej funkcjonowania. Rozwój szarej strefy stanowi wyzwanie dla gospodarek na różnych etapach rozwoju. Precyzyjna analiza oraz właściwe wskaźniki makroekonomiczne mogą pomóc w zrozumieniu rzeczywistego poziomu szarej strefy i w formułowaniu skutecznych strategii przeciwdziałania jej rozwojowi²⁹.

W niniejszym opracowaniu poddano analizie porównawczej wyniki badań poziomu szarej strefy w Polsce w latach 2007–2016 przeprowadzone przez GUS, IMF, EY, A.T. Kearney oraz F. Schneidera. W analizie nie uwzględniono wpływu wyboru metody szacowania badanego zjawiska na uzyskany przez poszczególne podmioty wynik.

²⁹ D. Butyter, *Szara strefa w gospodarce Ukrainy*, „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” 16, 2014, s. 17.

Wykres 1. Udział szarej strefy w Polsce w latach 2007-2016 w PKB (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie oszacowań F. Schneidera, GUS, EY, A.T. Kearney, IMF.

W analizowanym okresie najwyższy poziom szarej strefy oszacował F. Schneider, który mianem szarej strefy określał całą rynkową, legalną produkcję towarów i usług celowo ukrywaną przed władzami publicznymi. W swoich badaniach nie uwzględniał on typowej działalności podziemnej, czyli wszelkich działań nielegalnych, które wpisują się w charakterystykę klasycznych przestępstw, jak włamania, rozboje i handel narkotykami. Nie uwzględniał nieformalnej gospodarki gospodarstw domowych, a także nie skupiał się na uchylaniu od opodatkowania lub przestrzegania przepisów podatkowych³⁰. Według oszacowań F. Schneidera w 2007 roku szara strefa wynosiła 26% PKB. W kolejnych latach występowały wahania poziomu badanego zjawiska. Od roku 2009 poziom szarej strefy w Polsce sukcesywnie malał, aż do osiągnięcia w 2016 roku wartości 22,7% PKB.

Globalna firma konsultingowa A.T. Kearney oszacowała, że w 2007 roku poziom szarej strefy w Polsce wynosił 24,9% PKB, a w kolejnych latach jej poziom sukcesywnie malał aż do osiągnięcia wartości 17,4% PKB w 2016 roku. W raporcie A.T. Kearney szarą strefę określono jako produktywną działalność gospodarczą, która powinna zostać uwzględniona w rachunkach narodowych, ale pozostaje nieuwzględniona, ponieważ nie jest zgłaszana odpowiednim organom podatkowym³¹.

Bliskie przytoczonym szacunkom szarej strefy były wartości opublikowane w raporcie Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Szarą strefę oszacowano jako 23,51% PKB w roku 2007, następnie jej poziom malał przez cały badany okres aż do osiągnięcia wartości 15,70% PKB w 2016 roku. W raporcie jako szarą strefę określono wszystkie niezarejestrowane rodzaje działalności produkcyjnej, które są ukrywane z powodów instytucjonalnych, monetarnych lub regulacyjnych.

³⁰ F. Schneider, *The Size of the Shadow Economies of 145 Countries all over the World, First Results over the Period 1999 to 2003*, IZA, Discussion Paper No. 1431, 2004.

³¹ A.T. Kearney, *Digital Payments and the Global Informal Economy*, <https://www.atkearney.com/financial-services/digital-payments-and-the-global-informal-economy> (dostęp: 23.06.2023).

Szacunki te nie uwzględniają działalności gospodarstw domowych oraz działalności nielegalnej³².

Według szacunków E&Y szara strefa w 2007 roku wynosiła 15,80% PKB. W kolejnym roku jej poziom oszacowano już jako 14% PKB. W latach 2009-2010 odnotowano natomiast jej wzrost. Dopiero od 2011 roku wartość ta systematycznie malała aż do osiągnięcia poziomu 12,2% PKB w 2016 roku. W ujęciu E&Y szara strefa obejmuje różne rodzaje niezarejestrowanej działalności. Badanie obejmuje niezarejestrowaną wartość dodaną związaną z płatnościami gotówkowymi i produkcję gospodarstw domowych na własny użytek³³.

Z kolei według badań GUS poziom szarej strefy w Polsce wzrastał w latach 2009, 2012, 2013 i 2015. W 2007 roku GUS oszacował najniższy poziom szarej strefy spośród wszystkich analizowanych podmiotów. Od 2015 roku jej szacowany poziom przewyższał szacunki E&Y. Zarówno GUS, jak i E&Y, definiowali szarą strefę przy zastosowaniu definicji gospodarki nieobserwowanej, opracowaną przez Eurostat w ramach metodyki rachunków narodowych. Szacunki GUS obejmowały osoby fizyczne, mikroprzedsiębiorstwa i podmioty małe, natomiast całkowicie pominęły średnie i duże przedsiębiorstwa³⁴. Pominięcie średnich i dużych przedsiębiorstw może stanowić istotny czynnik wpływający na relatywnie niski poziom szarej strefy oszacowany przez GUS w badanym okresie.

Zarówno F. Schneider, GUS jak i E&Y w 2009 roku oszacowali wzrost szarej strefy w stosunku do roku poprzedniego. Pozostałe podmioty odnotowały utrzymanie się badanego zjawiska na poziomie analogicznym do roku poprzedniego. W roku 2010 tylko GUS oszacował dalszy wzrost szarej strefy, a pozostałe podmioty odnotowały jej spadek. Zarówno E&Y, A.T. Kearney jak i IMF odnotowały spadek poziomu szarej strefy w latach 2007-2008 o 1,8% PKB. Porównując dynamikę zmian poziomu szarej strefy w analizowanych podmiotach, należy podkreślić, że szacunki A.T. Kearney i IMF wykazały taką samą dynamikę zmian poziomu badanego zjawiska.

Pomimo że wartości oszacowań szarej strefy uzyskanych przez analizowane podmioty były odmienne, istnieje pewna zbieżność dynamiki zmian tego zjawiska. Na początku badanego okresu (od roku 2007 do 2010) zaobserwowano wzrost lub stabilizację poziomu szarej strefy. Następnie (od 2010 do 2016 roku) występował ogólny trend spadkowy poziomu szarej strefy, choć tempo tego spadku oraz jego wartości były różne. Podsumowując analizowane oszacowania, w Polsce w latach 2007–2016 udział szarej strefy w PKB zmniejszał się. Proces ten był stopniowy i niejednostajny, z okresowymi wahaniami poziomu szarej strefy w poszczególnych latach.

³² L. Medina, F. Schneider, *Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years?*, International Monetary Fund, Working Paper No. 2018/017.

³³ *Szara strefa w Polsce*, Zespół Analiz Ekonomicznych EY, https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_pl/topics/eat/pdf/03/ey-szara-strefa-w-polsce-final.pdf (dostęp: 23.06.2023).

³⁴ *Szara strefa 2023*, Instytut Prognoz i Analiz Gospodarczych Fundacja Naukowa, https://www.ipag.org.pl/Content/Uploaded/files/IPAG_Szara_Strefa_2023.pdf (dostęp: 23.06.2023).

6. Podsumowanie

Definicja stanowi istotny element analizy w badaniach ekonomicznych, pełniąc funkcję podstawy dla interpretacji i rozumienia zjawisk. W obszarze ekonomii definiowanie pojęć może być różnorodne, zależnie od perspektywy teoretycznej, metodologicznej oraz konkretnych celów badawczych. Takie zróżnicowanie definicyjne wynika z kompleksowości i różnorodności zjawisk ekonomicznych, które mogą być interpretowane w różny sposób w zależności od przyjętych ram analitycznych.

Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie czy brak jednolitej definicji szarej strefy w Polsce przekłada się na wyniki jej pomiaru i może prowadzić do odmiennych wniosków? Po przeprowadzonym porównaniu stwierdzić należy, że szacunki poziomu szarej strefy w Polsce w badanym okresie były zróżnicowane. Udział szarej strefy w PKB Polski oscylował w przedziale od 11,4% do 26%. Każdy z wybranych do badania podmiotów uzyskał inne oszacowania poziomu tego zjawiska w badanym okresie. Zidentyfikowano pewne cechy wspólne definicji stosowanych przez badane podmioty, co znajdowało swoje odzwierciedlenie w poziomach oszacowań szarej strefy. Spośród analizowanych podmiotów można wyróżnić dwie grupy, które wyróżniają cechy wspólne stosowanej definicji. Do pierwszej grupy zaliczyć należy oszacowania A.T. Kearney i IMF oraz F. Schneidera. A.T. Kearney i IMF definiowali szarą strefę jako legalną działalność gospodarczą, która powinna być uwzględniona w rachunkach narodowych, ale pozostaje niezarejestrowana, gdyż nie jest zgłaszana odpowiednim organom podatkowym. Ponadto, oba podmioty w swoich szacunkach nie uwzględniały działalności gospodarstw domowych, a dynamika zmian poziomu szarej strefy w całym analizowanym okresie była zbieżna. Definicja szarej strefy przedstawiona w badaniach F. Schneidera zawierała elementy wspólne z definicjami A.T. Kearney oraz IMF, jednak nie obejmowała ona nieformalnej działalności gospodarstw domowych ani uchylania się od opodatkowania lub łamania przepisów podatkowych. Do drugiej grupy zaliczyć należy szacunki E&Y oraz GUS. Oba te podmioty oszacowały poziom szarej strefy na zbliżonym poziomie, a w latach 2013-2014 szacunki były tożsame. Przy zastosowaniu metody analizy i konstrukcji logicznej oraz analizy porównawczej wykazano, że jedną z przyczyn rozbieżności szacunków szarej strefy w Polsce stanowi różnorodność definicji stosowanych przed podmioty szacujące jej poziom.

W przypadku szarej strefy, będącej istotnym zagadnieniem w dziedzinie ekonomii, różnorodność definicyjna może prowadzić do różnych ocen oraz interpretacji jej skali i wpływu na gospodarkę. Dlatego ważne jest, aby badacze uwzględniali różnorodność definicyjną i metodologiczną oraz dokonywali krytycznej analizy wyników badań, uwzględniając ich kontekst i założenia teoretyczne. Niniejsze opracowanie podkreśla istotę definicji w kontekście badań nad gospodarką nieformalną. Stanowi ono potwierdzenie, że wszelkie analizy dotyczące tego zjawiska należy rozpatrywać z uwzględnieniem stosowanej definicji, która ma kluczowe znaczenie dla rzetelnego oszacowania jej rozmiaru.

Opracowanie stanowi wstęp do dalszych badań i rozważań nad definicją szarej strefy i czynników, które ją kształtują. Przeprowadzona analiza może być kontynuowana poprzez weryfikację wskaźników oraz metod wykorzystanych do szacowania szarej strefy przez podmioty wybrane do badania. Wybór odpowiedniej metody badawczej jest kluczowy dla prawidłowego zrozumienia i analizy zjawisk ekonomicznych. Metoda badawcza powinna być ściśle powiązana z kategorią badawczą, co oznacza, że wybór konkretnej metody badawczej powinien być uzasadniony i adekwatny w kontekście zakresu i celów badawczych. Ponadto różnorodność metodyczna odzwierciedla różnice w podejściach teoretycznych oraz preferencjach badawczych, co może prowadzić do różnych wyników analizy tego samego zjawiska ekonomicznego.

Bibliografia

Literatura

- Balcerowicz L., *Socjalizm, kapitalizm, transformacja. Szkice z przełomu epok*, Warszawa 1997.
- Bagachawa M.S.D., Naho A., *Estimating the Second Economy in Tanzania*, „World Development” 23, 1995, nr 8.
- Buszko A., *Poziom szarej strefy w Polsce w kontekście luki podatkowej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 51, 2017, nr 4.
- Butyter D., *Szara strefa w gospodarce Ukrainy*, „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” 16, 2014.
- Cichocki S., *Determinanty zatrudnienia nierejestrowanego w Polsce w okresach wysokiej i niskiej koniunktury gospodarczej*, „Gospodarka Narodowa” 2011, nr 3.
- Dell’Anno R., *What is the relationship between Unofficial and Official Economy? An analysis in Latin American Countries*, „Quadernni DSEMS” 2008, No. 23.
- Dzierżawski K., *Krótki kurs ekonomii praktycznej*, Warszawa 2006.
- Feige L. E., *Defining and Estimating Underground and Informal Economies: The New Institutional Economics Approach*, Madison 1990.
- Feige L.E., *The underground economy. Tax evasion and information distortion*, Cambridge 1989.
- Feige L.E., *Źródła i rozmiary drugiego obiegu gospodarczego w Polsce*, „Ekonomista” 1985, nr 6.
- Fundowicz J., Łapiński K., Peterlik M., Wyżnikiewicz B., *Szara strefa w polskiej gospodarce w 2016 roku*, Warszawa 2016.
- Gikas G., *Przyczyny i konsekwencje gospodarki drugiego obiegu*, „Gospodarka Narodowa” 1992, nr 9.
- Grabowski M., Jędrzejowski P., Kubacki R., Szymańska A., *Szara strefa w transformacji gospodarki*, Gdańsk 1995.
- Herer W., Sadowski W., *Wpływ szarej strefy na makroproporcje gospodarki narodowej*, [w:] *Szara gospodarka w Polsce. Rozmiary, przyczyny, konsekwencje*, red. Wójcik C., Warszawa 1996.
- Krajewska A., *Podatki. Unia Europejska. Polska. Kraje Nadbałtyckie*, Warszawa 2004.
- Medina L., Schneider F., *Shadow economies around the world: What did we learn over the last 20 years?*, International Monetary Fund, Washington, D.C. 2018.
- Mrólz B., *Gospodarka nieoficjalna w systemie ekonomicznym*, Warszawa 2002.
- Mruk H., *Rynek równoległy a sfera oficjalna*, „Handel Wewnętrzny” 1988, nr 6., s. 1.
- Pauch D., *Zjawisko szarej strefy w gospodarce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2015, nr 76(1).
- Pasternak-Malicka M., *Szara strefa: definicje, przyczyny, szacunki. Polska perspektywa zjawiska*, „Studia BAS” 2019, nr 2(58).

- Rajewski Z., Zienkowski L., *Szara gospodarka w systemie rachunków narodowych*, [w:] *Szara gospodarka w Polsce. Rozmiary, przyczyny, konsekwencje*, red. Piekarski E., Warszawa 1996.
- Schneider F., *The size of the shadow economies of 145 countries all over the world, first results over the period 1999 to 2003*, „IZA. Discussion Paper” 2004, nr 1431.
- Smith A., *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, Warszawa 2007.
- Szablewski A., *Przedsiębiorczość a rozwój nie rejestrowanej działalności gospodarczej*, „Gospodarka Planowa” 1988, nr 3.
- Szarek S., Okliński D., *Czynniki wpływające na akceptację szarej strefy w społeczeństwie*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach” 2016, nr 109.
- Tanzi V., *Uses and abuses of estimation of the underground economy*, „The Economic Journal” 109, 1999.
- Wiśniewski M., *Źródła i rozmiary drugiego obiegu gospodarczego w Polsce*, „Ekonomista” 1985, nr 6.
- Wójcik W. J., *Pranie pieniędzy. Kryminologiczna i kryminalistyczna ocena transakcji podejrzanych*, Warszawa 2002.

Raporty

- GUS, *Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów w latach 2013–2016*, 2018.
- GUS, *Szara gospodarka w rachunkach narodowych*, [w:] *Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów 2000–2003*, Warszawa 2005.

Źródła internetowe

- <https://www.atkearney.com/financial-services/digital-payments-and-the-global-informal-economy> (dostęp: 23.06.2019).
- https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_pl/topics/eat/pdf/03/ey-szara-strefa-w-pol-sce-final.pdf (dostęp: 23.06.2019).
- https://www.ipag.org.pl/Content/Uploaded/files/IPAG_Szara_Strefa_2023.pdf (dostęp: 23.06.2019).
- <https://ungc.org.pl/przeciwdzialanie-szarej-strefie-w-latach-2014-2022> (dostęp: 23.06.2019).